

ISSN 2335-8998 (Online)

Teisės e-aktualijos

2018 m. Nr. 2 (15)

„Teisės e-aktualijos“, tai Internetinis leidinys, kuriame skelbiami Lietuvos teisės instituto mokslo darbuotojų parengti socialinės plėtros darbai, kurie buvo pateikti valstybės bei savivaldybių institucijoms.

Ankštoji g. 1 A, LT-01109 Vilnius
Tel./faks. (+370 5) 249 75 91
info@teise.org, www.teise.org

ISSN 2335-8998 (Online)

© Lietuvos teisės institutas, 2018

TURINYS

I. DĖL NUOMONĖS PATEIKIMO APIE TURTO KONFISKAVIMO BAUDŽIAMĄSIAS TEISINES PRIEMONES IR JŲ TAIKYMO PRAKTIKĄ	4
II. IŠVADA DĖL SAUGAUS EISMO AUTOMOBILIŲ KELIAIS ĮSTATYMO NR. VIII-2043 2 IR 25 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO XIIP-2013	12
III. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 43, 170, 176, 179, 183, 188 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR 31 STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIIP-1591	14
IV. DĖL UŽSIENYJE NUTEISTŲ ASMENŲ TEISTUMO NUSTATYMO	17
V. NUOMONĖ DĖL PASIŪLYMŲ TEISĖS AKTAMS TOBULINTI	19
VI. DĖL ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ NR. XIIP-1567-1569, NR. XIIP-1875-1876 IR NR. XIIP-2013	23

I.

Skirmantas Bikelis

DĖL NUOMONĖS PATEIKIMO APIE TURTO KONFISKAVIMO BAUDŽIAMĄSIAS TEISINES PRIEMONES IR JŲ TAIKYMO PRAKTIKĄ

Teikiame nuomonę dėl Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2018 m. birželio 20 d. sprendime dėl Specialiųjų tyrimų tarnybos 2017 m. ataskaitos (toliau – NSGK sprendimas) pateikto klausimo Vyriausybei dėl neteisėtai įgyto turto reguliavimo ir atitinkamų nuostatų taikymo praktikos veiksmingumo, jį ribojančių veiksnių. Teikdami nuomonę atsižvelgiame į J. Kuzmos elektroniniu paštu pateiktą patikslinimą, kad Teisingumo ministerijos paklausime Lietuvos teisės institutui turto konfiskavimo reglamentavimo galimo tobulinimo klausimas keliamas pirmiausia BK nurodyto teisinio reguliavimo rėmuose.

Vertindami baudžiamuosius teisiniu turto konfiskavimo instrumentus, norime akcentuoti šiuos momentus:

- 1) būtinybę sudaryti organizacines sąlygas neteisėto turto paėmimo nuostatų įgyvendinimui, kad priimtoms įstatymo nuostatos nebūtų deklaratyvios;
- 2) būtinybę įsivertinti, ar atitinkamų nuostatų sistema yra nuosekli;
- 3) būtinybę įsivertinti, ar teisiniame reguliavime nėra ydingų normų, kurios taisytinės arba kurių atsisakytina.

Per jau beveik aštuonerius metus nuo 2010 metų gruodžio, kai Baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) buvo papildytas normomis, numatančiomis išplėstinio turto konfiskavimo (toliau – ITK) ir patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą praturtėjimą galimybę (BK 72³ ir 189¹ straipsniai), sėkmingo išplėstinio konfiskavimo taikymo atvejų nėra, absoliuti dauguma bylų dėl neteisėto praturtėjimo taip pat baigiasi nerezultatyviai. Anaiptol nenorime pasakyti, kad išplėstinių turto konfiskavimo priemonių taikymas turėtų būti masinis reiškinys, priešingai, tai turėtų būti tik į stambiausią galimai nusikalstamu būdu įgytą turtą nukreiptos priemonės, tačiau ir tokių atvejų kol kas nepasitaikė.

1) Organizacinės problemos

Vienas iš esminių veiksnių, ribojančių veiksmingą iš nusikaltimų gauto turto konfiskavimą, manytina, yra minėtoji pirmoji problema – nepakankamas organizacinis pasiruošimas naujų, aukštos kvalifikacijos ir didelių darbo sąnaudų reikalaujančių teisinių instrumentų taikymui. Šiuo klausimu buvo pasisakyta 2017 metais publikuotoje monografijoje „Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinio ir kontrolės priemonių analizė“:

„Manytina, bene pagrindinė ITK netaikymo praktikoje priežastis yra ta, kad, numačius šią teisinę priemonę, valstybė neskyrė pakankamai dėmesio jos taikymui organizuoti. Kas turėtų jį taikyti, kas turėtų atlikti aukštos kvalifikacijos ir daug kruopštaus darbo reikalaujančius turto paieškos ir jo kilmės tyrimus? Neteisėtos cigarečių apyvartos byloms vadovaujantys prokurorai, kriminalinės muitinės pareigūnai, VSAT pareigūnai? Iškalbingi yra vieno iš prokurorų žodžiai:

Sudėtinga, iš tikrųjų, tos tarnybos, kurios tiria šias bylas – muitinė, pasienis – neturi nei žmogiškųjų išteklių tam (įtariamųjų turto paieškai ir tyrimams – mūsų past.), nei galimybių ir tiesiog neapsimoka tiek investuoti, kai jų tiesioginis darbas yra tik tų prekių sulaikymas. Jie net į tai neinvestuoja, tai atitinkamai ir prokurorai netaiko to straipsnio (BK 72³ straipsnio – mūsų past.). Aišku, galime duoti nurodymus tirti, bet jei jie nemoka to tirti, negali, neturi lėšų, tai nelabai prasminga tirti. Čia įsijungia ir organizaciniai dalykai, gal būtų įmanoma tokį straipsnį pritaikyti, bet tai iš tikrųjų labai miglota perspektyva, o ir nauda neaiški.¹

Atskiros institucijos deda tam tikrų pastangų, kurdamos kvalifikuotus nusikalstamu būdu gauto turto paieškos ir jo kilmės tyrimo padalinius. Pavyzdžiui, 2013 metų vasario 25 d. Policijos departamento kriminalinės policijos biure buvo įsteigta Turto susigrąžinimo valdyba (nuo 2016 m. pervadinta į Sunkaus ir organizuoto nusikalstamumo tyrimo 4-ąją valdybą)². Taip pat paminėtina kriminalinės policijos biuro iniciatyva apmokyti įvairių institucijų atstovus turto konfiskavimo metodikos.

Žinoma, svarbu, kad pareigūnai turėtų turto paieškos ir jo kilmės tyrimo teorinius pagrindus ir praktinių įgūdžių, kuriuos po truputį tobulintų praktiniame darbe. Tačiau, siekiant sėkmingai surasti ir iširti iš didelio masto organizuotų nusikaltimų sukauptą ir brangiai apmokamų finansų ekspertų profesionaliai užmaskuotą ir paslėptą itin didelės vertės nusikalstamos kilmės turtą, būtini labai aukštos kvalifikacijos ir gerai uždirbantys specializuoti specialistai.

Užsienio valstybių patirtis rodo, kad organizaciniai instituciniai ITK taikymo klausimai yra vieni kebliausių, kartais primenantys nesibaigiančias reformas. Vis dėlto pažymėtina, kad racionaliausias sprendimas (bent didžiosiose valstybėse, tokiose kaip Anglija, Prancūzija, taip pat mažesnėse – kaip Airija) yra įsteigti maksimaliai centralizuotą ir specializuotą turto paieškos ir tyrimo bei informacijos apie asmenų turtą kaupimo instituciją³. Kol Lietuvoje nebus skirtas deramas

¹ Interviu P1.

² Lietuvos policijos generalinio komisaro 2013 m. vasario 25 d. įsakymas dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. rugpjūčio 3 d. įsakymo Nr. 5-V-522 „Dėl Lietuvos kriminalinės policijos biuro nuostatų ir struktūros schemos patvirtinimo“ pakeitimo // Žin., 2013-03-02, Nr. 23-1156.

³ Bikelis S. (ats. red.), Čepytė B., Girdauskas M., Medelienė A., Mulevičius M., Simaitis R., Žėkas T. Kad nusikaltimai neapsimokėtų: Klasikiniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai. Vilnius: Justitia, 2014, p. 329.

dėmesys turto paieškos ir jo kilmės tyrimams (ir organizaciškai, ir finansiškai), tol tikėtis išnaudoti ITK ir kitų modernių turto konfiskavimo mechanizmų galimybes gana sunku“⁴.

Čia galima pridurti, kad EIPA mokymuose, skirtuose Europos Sąjungos valstybių patirčių įgyvendinant naujuosius turto konfiskavimo instrumentus apibendrinimui, EIPA vyresnysis lektorius Virgil Ivan-Cucu pažymėjo didelei daliai valstybių bendrą problemą: diegiant neteisėtai įgyto turto paieškos ir paėmimo sistemas, nebuvo pakankamai įvertintas jų reiklumas darbui, jų įdiegimas nebuvo tinkamai suplanuotas ir aprūpintas būtinais resursais⁵.

2) Sisteminės problemos

ITK taikymo praktikos formavimąsi stabdė ir stabdo taip pat tai, kad, kartu su išplėstinio konfiskavimo norma, BK buvo papildytas dar viena į neteisėtai įgyto turto paėmimą nukreipta norma – neteisėto praturtėjimo nusikaltimo sudėtimi.

Iki susiformuojant teismų praktikai, BK 189¹ straipsnio nuostata buvo laikoma nereikalaujančia didelių kaltinimo pastangų ir dėl to daug lengviau pritaikoma, nei išplėstinis turto konfiskavimas. Į tai buvo atkreiptas dėmesys 2014 metais publikuotoje monografijoje:

„Kol kas (baigiantis 2013 metams) Lietuvoje išplėstinio turto konfiskavimo taikymo praktikos dar nėra. Teismų sprendimų, kuriais būtų pritaikytas išplėstinis turto konfiskavimas, LITEKO sistemoje rasti nepavyko. Mūsų kalbinti prokurorai ir apygardos teismo teisėjai teigė, kad neteisėtai įgyto turto paieškos ir paėmimo sistemos, nebuvo pakankamai įvertintas jų reiklumas darbui, jų įdiegimas nebuvo tinkamai suplanuotas ir aprūpintas būtinais resursais“⁵.

Be to, generalinis prokuroras BK 189¹ straipsnio taikymą buvo pripažinęs vienu iš baudžiamojo persekiojimo prioritetų, buvo netgi nustatytos šio straipsnio pritaikymo kiekybinės normos⁷.

Teismų praktika (nuo 2014 metų, kai buvo priimtos pirmosios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) nutartys tokio pobūdžio bylose) parodė, kad lūkesčiai, esą BK 189¹ straipsnio pagrindu būtų galima „lengvai“ taikyti baudžiamąją atsakomybę žemesniais nei baudžiamojo proceso įrodinėjimo standartais buvo nepagrįsti. O remiantis aukštais baudžiamojo proceso įrodinėjimo standartais, patikimai nustatyti neteisėtą neaiškios kilmės turto kilmę, kaip rodo

⁴ S. Bikelis, R. Giedrytė-Mačiulienė, I. Mickėnienė, J. Venckevičienė (2017) Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinio ir kontrolės priemonių analizė. Monografija. Vilnius: Eugrimas, p. 168-169.

⁵ Virgil Ivan-Cucu, *Seminar 5: Asset recovery within the European Union: Council Framework Decisions of 2003, 2005 and 2006 and new developments in this area. National responses to Asset Recovery: Institutions, procedures and experiences* // EIPA, October 18, 2012.

⁶ Bikelis S. (ats. red.), Čepytė B., Girdauskas M., Medelienė A., Mulevičius M., Simaitis R., Žekas T. Kad nusikaltimai neapsimokėtų: Klasikiniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai. Vilnius: Justitia, 2014, p. 309, 310.

⁷ Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2014-2016 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. I-53.

praktika, yra labai sudėtinga. Atitinkamai, panašu, kad keletą metų baudžiamojo persekiojimo pastangos buvo nukreiptos ne į gan perspektyvaus instrumento – išplėstinio turto konfiskavimo, bet į su juo konkuruojančio alternatyvaus, ir, kaip laikas parodė, neperspektyvaus, instrumento (BK 189¹ straipsnio) taikymą. Tai, kartu su kitomis priemonėmis, per pastaruosius beveik aštuonerius metus davė iš esmės niekinį abiejų normų taikymo rezultatą.

Šiais metais Lietuvos teisės institute atlikome teismų praktikos taikant BK 189¹ straipsnį 2015-2018 metais apžvalgą. Ji parodė, kad iš 24 šiuo laikotarpiu įsiteisėjusių nuosprendžių dėl neteisėto praturtėjimo, tik vienas buvo apkaltinamasis (bet jame nekonfiskuota jokio turto). Taip pat tiriamuoju laikotarpiu priimtas vienas neįsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis, dėl kurio šiuo metu vyksta apeliacinis procesas.

Išteisinių pagrindai pasiskirstė taip:

12 išteisinamųjų nuosprendžių iš visų 23 išteisinamųjų nuosprendžių – neteisėtos turto kilmės įrodymų nepakankamumas;

7/23 – galiojimo laike problema (konstatavus šią problemą, paprastai nebesigilinama, ar nebūtų kitų išteisinimo pagrindų);

2/23 – nepakankama (<500 MGL) turto vertė;

2/23 – nenustatytas turto turėjimo faktas (fiktyvios paskolos arba turtas perleistas kitiems asmenims);

1/23 – teismas konstatavo konkurenciją su BK 72 straipsniu ir pirmenybę suteikė pastarajam.

Apžvalgoje be procesų rezultatyvumo bei rezultatų priežasčių, buvo pasižiūrėta ir į tai, į kokiais keliais (galimai, pagal tyrimo medžiagą) įgytą turtą buvo nukreipti ikiteisminiai tyrimai, kiek šios kryptys atitiko BK 189¹ projekto autorių intenciją, kad tai turėtų tapti kovos su organizuotais nusikaltimais, su sunkiais savanaudiškais bei korupciniais nusikaltimais, priemone. Galima teigti, kad tik nedidelė dalis ikiteisminių tyrimų buvo susiję su turtu, galimai gautu iš pavojingų savanaudiškų ir organizuotų nusikaltimų:

9/25 procesų nėra jokių duomenų apie turto sąsajas su kokia nors neteisėta, nusikalstama veikla;

9/25 kilmė siejama su neteisėta finansine – ūkine veikla (valiutos keitimas, paskolų išdavimas, prekyba nekilnojamu turtu, prekyba automobiliais, masažo salonų tinklas, farmacinė veikla);

7/25 bylų yra duomenų ar užuominų apie galimas turto sąsajas su draudžiama veikla (narkotikų prekyba stambiu mastu (3), cigarečių, drabužių kontrabanda (3), automobilių detalių vagystėmis (1)). Tačiau reikia pažymėti, kad tyrimo surinkti duomenys ar užuominos apie turto sąsajas su draudžiamomis veikomis teismų nebuvo pripažintos pakankamomis.

3) BK 189¹ straipsnio normos prasmingumas

Iš klausimo dėl normų, nukreiptų į turto konfiskavimą, sistemiškumo, išplaukia klausimas – ar verta BK turėti dvi konkuruojančias normas. Dėl išplėstinio turto konfiskavimo nekylant abejonių, žvilgsnis krypta į BK 189¹ straipsnį.

BK 189¹ straipsnio normos pridėtinė vertė (nors greičiau – trūkumas) yra plati jos taikymo aprėptis. Kaip jau minėta, priešingai projekto autorių intencijoms, šią normą mėginama pritaikyti ir tokiam turtui, kurio sąsajų su organizuotais ar korupciniais nusikaltimais, dažnai apskritai jokiais nusikaltimais, nėra. Nepaisant to (o greičiau – būtent dėl to) šios normos taikymas yra nerezultatyvus.

Pažymėtini du fundamentalūs BK 189¹ straipsnio normos trūkumai, kurie šalia sisteminių argumentų, manytina, skatina daugiau mąstyti apie šios normos panaikinimo būtinybę, o ne jos tobulinimą.

Vienas trūkumų – žemesnio įrodinėjimo standarto nebuvimas. Antras – nesuderinamumas su BK 72 straipsnyje numatytais turto konfiskavimo nuostatomis.

Žemesnis nei baudžiamajame procese įprasta įrodinėjimo standartas yra esminis visų „modernių“ teisinių turto konfiskavimo instrumentų požymis, sudarantis jų pridėtinę vertę. Būtent dėl šio požymio jie turi prasmę ir pranašumą prieš klasikinius turto konfiskavimo pagrindus. Turto konfiskavimas nusikaltimo sudėties (neteisėto praturtėjimo kriminalizavimo) forma, suprantama, negali turėti žemesnio įrodinėjimo standarto elementų, nes tai prieštarautų asmens nekaltumo prezumpcijai – visi nusikaltimai, kurio padarymu yra kaltinamas asmuo, privalo būti įrodyti nepaliekant pagrįstų abejonių. Tai konstatavo tiek LAT, tiek Konstitucinis Teismas 2017 m. kovo 15 d. nutarime. Atitinkamai, toks turto konfiskavimo instrumentas pridėtinės vertės beveik neturi.

BK 189¹ straipsnio nuostatų nesuderinamumo su BK 72 straipsnio reikalavimais problema jau ne kartą buvo keliami akademiniuose darbuose⁸. Antai, apie tai plačiai pasisakyta monografijoje „Cigarečių neteisėta apyvarta..“:

„Neteisėto praturtėjimo kriminalizacijos mintis yra savotišku būdu turtą, apie kurio kilmę nėra duomenų, paversti nusikalstamos kilmės turtu ir taip sukurti pagrindą taikyti tradicinį BK 72 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos rezultato konfiskavimą. Kaip turtas, apie kurio kilmę nėra duomenų, paverčiamas nusikalstamos kilmės? Patraukiant baudžiamojon atsakomybėn turto valdytoją už šio turto turėjimą. Labai paprasta? Bet ar pagrįsta ir sąžininga? <...>“

Mūsų nuomone, aiškinimas, kad turto kilmę padaro nusikalstamą pats asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 189¹ straipsnį faktas, yra neogiškas ir nepagrįstas. Visų pirma dėl to, kad toks turtas *nėra gautas iš šios nusikalstamos veikos*. Jis yra įgytas iš kitų šaltinių (kuriuos baudžiamąjį proceso metu turėjo išsiaiškinti kaltinimas ir teismas), o ne iš BK 189¹ straipsnyje aprašytos nusikalstamos veikos. Turėti ir gauti nėra tapačios sąvokos. Iš turto turėjimo tas pats turimas turtas negaunamas. Tuo tarpu BK 72 straipsnio 2 dalyje apibrėžiama, kad šio kodekso uždraustos veikos rezultatu pripažįstamas tiesiogiai ar netiesiogiai iš jos *gautas* bet kokio

⁸ Tiesa, teismų praktikoje ji kol kas ignoruojama ir gynybai ją keliant apeliaciniuose ar kasaciniuose skunduose, apie ją nėra pasakoma nė žodžio. Kita vertus, teismams pakanka ir kitų argumentų byloms dėl neteisėto praturtėjimo nutraukti.

pavidalo turtas. Turto turėjimas nėra veika, kuria tas pats turtas gaunamas. Kitoks teigimas pažeistų formaliosios logikos dėsnius.

Be to, prielaidą, kad turimą turtą, neturint duomenų apie jo (teisėtą) kilmę, neva galima vien įstatymo normos teiginiu „paversti“ iš nusikalstamos veikos gautu turtu, manytina, paneigia ir toks pavyzdys. Tarkime, byloje būtų nustatyta, kad asmuo sukaupe turtą iš administracinių teisės pažeidimų. Kiek logiška būtų ir toliau teigti, kad jis gautas nusikalstamu būdu, ir konfiskuoti kaip nusikaltimo rezultata? Nekalbant apie atvejus, kai turto kilmė byloje iš viso nenustatyta. Pastaruoju atveju tokio turto nusikalstamą kilmę būtų galima bandyti konstatuoti tik remiantis turto nusikalstamos kilmės prezumpcija, kartu preziumuojant tokio turto asmens turėtojo kaltę dėl nusikalstamo praturtėjimo. To, gerbiant nekaltumo prezumpciją, baudžiamojoje byloje daryti nevalia.“⁹

4) Lyginamieji aspektai

Aptariant užsienio valstybių praktiką, pirmiausia, paminėtina, kad išsami konfiskavimo teisinių mechanizmų (įskaitant išplėstinį turto konfiskavimą) Europos Sąjungoje apžvalga yra pateikta minėtoje 2014 metų monografijoje „Kad nusikaltimai neapsimokėtų...“ Šios viešai prieinamos apžvalgos neatkartosime, bet šioje nuomonėje dėmesį sutelktime į mums žinomus konfiskavimo įstatymų pakeitimus, kurių ėmėsi valstybės Europos Sąjungos narės pastaraisiais metais (po minėtos monografijos publikavimo).

Ligi šiol Lietuva išlieka vienintele valstybe Europos Sąjungoje, kriminalizavusia neteisėtą praturtėjimą tokiu būdu, koks yra numatytas BK 189¹ straipsnyje. Už Europos Sąjungos ribų galima paminėti Moldovą, taip pat nemažai Afrikos ir Lotynų Amerikos valstybių, kurios numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą praturtėjimą, tačiau pastarosios siauresne apimtimi nei Lietuva – tik valstybės tarnautojams ir politikams.

Šiuo metu Europos turto konfiskavimo ekspertų dėmesys yra sutelktas į Bulgariją, kuri yra įteisinusi civilinės konfiskacijos teisinę bazę ir jau kaupia jos praktinio taikymo patirtį.

Kadangi šioje nuomonėje stengiamės neliesti civilinės konfiskacijos temas, dėl to pristatysime mums žinomus pavyzdžius, kai konservatyvesnės valstybės, nelinkusios remtis civiline konfiskacija, pastaraisiais metais ėmėsi žingsnių modernizuoti turto konfiskavimo instrumentus baudžiamojo proceso rėmuose.

2017 metų rugpjūčio 1 dieną įsigaliojo **Latvijos** baudžiamojo kodekso ir baudžiamojo proceso kodekso pakeitimai (Latvijos BK 70¹¹ straipsnis, Latvijos BPK 356 straipsnis)¹⁰, įteisinę plačią išplėstinio turto konfiskavimo versiją. Pažymėtina, kad šio turto konfiskavimo instrumento sąlygos yra daug platesnėmis ir neapibrėžtesnėmis, nei numatytosios Lietuvos BK 72³ straipsnyje ir tuo pačiu daug platesnės, nei numato Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų įšaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje: preziumuojama, kad turtas yra nusikalstamos kilmės ir gali būti konfiskuojamas, jeigu,

⁹ Bikelis ir kiti (2017), p. 171,172.

¹⁰ Aktualios redakcijos Latvijos baudžiamasis kodeksas <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>; Latvijos baudžiamojo proceso kodeksas <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>

- a) esama (bet kokio) neatitikimo tarp asmens turto ir pajamų ir asmuo jo nepašalina duomenimis apie teisėtus pajamas
ir
- b)
 - a. asmuo yra padaręs bet kokią savanaudišką nusikaltimą (nereikalaujama, kad jis būtų bent apysunkis, nereikalaujama, kad būtų pagrindas manyti, kad turto ir pajamų skirtumas būtų susidaręs iš, teismo įsitikinimu, nusikalstamų veikų)
 - b. arba asmuo priklauso organizuotai grupei arba ją remia,
 - c. arba asmuo yra susijęs su terorizmu.

Tokios plačios ir menkai apibrėžtos išplėstinio turto konfiskavimo sąlygos kelia tam tikrų abejonių dėl šios priemonės (turint galvoje įrodinėjimo naštos perkėlimą atsakovui ir priemonės sunkumą) proporcingumo nesunkių nusikaltimų padarymo atveju, kelia klausimų organizuotos grupės „rėmimo“ ir „susijimo“ su terorizmu sąvokos, taip pat matyti grėsmių dėl galimo pernelyg didelio krūvio teisėsaugos institucijoms tiriant atsakovų turtinę padėtį ir jų turimo turto kilmę bei su tuo susijusi grėsmė dėl tyrimų selektyvumo, nusitaikant į lengviausiai ištiriamus (bet nebūtinai reikšmingiausias) atvejus.

Vokietija taip pat 2017 metų pabaigoje padarė turto konfiskavimo baudžiamuosiuose įstatymuose pakeitimus. Vokietijos BK 73a straipsnis, įteisinantis išplėstinį turto konfiskavimą, skirtingai nuo Latvijos ar Lietuvos įstatymų, nenumato jokių (turto kilmės) įrodinėjimo naštos perkėlimo įtariamajam elementų. Taip pat iš šio straipsnio nuostatų neišplaukia, kad jas taikant būtų galima remtis žemesniu įrodinėjimo standartu. Straipsnyje gana lakoniškai numatyta, kad iš nuteistojo gali būti konfiskuojamas turtas, jeigu teismas yra įsitikinęs, kad jis gautas nusikalstamu būdu, nors ir ne iš tos nusikalstamos veikos, kuri inkriminuojama konkrečiame procese¹¹. Turto vertės apribojimų ar nusikaltimų katalogo šiuo atveju nėra numatyta.

Svarbus pakeitimas – konfiskavimo be nuosprendžio įteisinimas, taip vadinamas „savarankiškas konfiskavimas“ (vok. *Selbständige Einziehung*, Vokietijos BK 76a straipsnis). Jis numato galimybę konfiskuoti turtą ir tuomet, kai nėra teisinių (bet ne faktinių) galimybių nuteisti konkretų asmenį (pvz., jis yra pasislėpęs užsienio valstybėje ir nėra išduodamas ar suėjus senačiai) arba priimamas sprendimas jo nepersekioti, tačiau bylos aplinkybės leidžia teismui manyti, kad turtas yra nusikalstamos kilmės.

Procesuose dėl specialiaame sąraše nurodytų nusikaltimų (nustačius jų požymius), įstatymas suteikia teismui itin plačias galias pripažinti turtą nusikalstamos kilmės ir taikyti savarankiškąjį konfiskavimą (Vokietijos BPK 437 straipsnis).¹² Teismas gali remtis bylos aplinkybių visuma, įskaitant turto radimo aplinkybes ir asmens, pas kurį rastas turtas, asmeninėmis ir ekonominėmis-socialinėmis ypatybėmis, aptikto turto vertės ir asmens legalių pajamų santykiu. Kadangi ši nuostata

¹¹ Vokietijos BK Vokietijos Federacijos teisingumo ministerijos tinklapyje: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_73a.html

¹² Vokietijos BPK Vokietijos Federacijos teisingumo ministerijos tinklapyje: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_437.html

įteisina kiek žemesnį įrodinėjimo standartą, ji yra kur kas artimesnė „lietuviškajam“ išplėstiniam konfiskavimui, nei bendra vokiškojo išplėstinio turto konfiskavimo norma.

Lietuvos baudžiamieji įstatymai nenumato galimybės esant teisinių kliūčių priimti nuosprendį taikyti turto konfiskavimą ir apie tai **vertėtų pasvarstyti**.

Svarbu ir tai, kad Vokietijos įstatymų leidėjas skyrė daug dėmesio turto konfiskavimo procesui ir jį išsamiai sureguliuavo (Vokietijos BPK 421-443 straipsniai). Ypač atkreiptinas dėmesys į galimybę procesą dėl turto konfiskavimo atskirti nuo pagrindinio baudžiamojo proceso ir netgi, esant reikalui, jį pabaigti vėliau nei priimamas nuosprendis (bet ne vėliau kaip per 6 mėn.). Be to, išsamiai sureguliuotas asmenų, dalyvaujančių konfiskavimo procese, bet nedalyvaujančių pagrindiniame procese, teisinis statusas.

Nuomonė (atsakant į 2018-07-17 raštą Nr. (1.39)7R-4725) pateikta Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai 2018-09-10 raštu Nr. 2R-292-(1.10).

II.

Agnė Limantė, Paulius Mačionis

IŠVADA DĖL SAUGAUS EISMO AUTOMOBILIŲ KELIAIS ĮSTATYMO NR. VIII-2043 2 IR 25 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO XIIIIP-2013

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2018 m. gegužės 22 d. rašte Nr. S-2018-4040 pateiktą prašymą, teikiame nuomonę dėl Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo Nr. VIII-2043 2 ir 25 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto XIIIIP-2013¹ (toliau – Projektas).

Esminis Projekte siūlomas pakeitimas – nuostata, numatanti, kad “transporto priemonėje, kuri yra skirta nuomai ir kurios valdytoju yra automobilių nuomos paslaugas teikianti įmonė, privalomai turi būti įrengtas mechanizmas, leidžiantis užvesti variklį tik atlikus blaivumo testą.” Manome, kad šio Projekte numatyto pakeitimo reikalingumas, tikslingumas, teisinis pagrindumas bei galima nauda abejotina dėl toliau nurodomų argumentų.

Vertinant siūlomą pakeitimą, kyla abejonė dėl šios nuostatos proporcingumo ir nuoseklumo. Toks reguliavimas apsinkintų konkrečių ūkio subjektų – transporto priemonių nuomos paslaugas teikiančių įmonių – veiklą. Tačiau nuomoti automobiliai sudaro tik nedidelę dalį eisme dalyvaujančių transporto priemonių, be to, nėra statistinių duomenų, kurie pagrįstų, jog būtent nuomoti automobiliai padaro didesnę transporto įvykių kiekį dėl vairuotojo girtumo. Atitinkamai, sukurti papildomus reikalavimus vien tik nuomojamų transporto priemonių grupei nebūtų nuoseklu ir pagrįsta. Tai būtų selektyvus reguliavimas (pasirenkamas tik vienas segmentas), kas nėra tinkama.

Turint omenyje, kad vairavimo neblaiviam pažeidimo atveju dažnas recidyvizmas, manytina, jog, kur kas pagrįsčiau būtų svarstyti galimybę numatyti, kad asmenys, jau bausti (ar pakartotinai bausti) už vairavimą neblaivioje būsenoje, privalėtų savo naudojamuose automobiliuose įdiegti mechanizmą, leidžiantį užvesti variklį tik atlikus blaivumo testą, arba tokio mechanizmo įrengimas būtų aplinkybė, lengvinanti bausmę (pvz., teisių atėmimas galėtų būti numatomas trumpesniai laikui, jei po to vairuotojas įdiegtų tokį mechanizmą savo naudojamose transporto priemonėse). Tokia praktika plinta Europoje (Austrija, Danija, Prancūzija, Olandija,

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e4024d20485b11e89197e1115e5dbee>.

Lenkija, Švedija, ir kt.)², ir analogiškas reguliavimas jau yra rengiamas ir Lietuvoje.

Projekto tinkamumas kelia klausimų ir iš verslo konkurencijos pusės. Pažymėtina, kad kitiems ūkio subjektams, pvz., subjektams, kurie teikia pavėžėjimo paslaugas kaip numatoma Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 7 ir 18 straipsniuose³ (pvz., taksi, uber), reikalavimas įrengti mechanizmus, leidžiančius užvesti variklį tik atlikus blaivumo testą, nebūtų taikomas ir tai potencialiai galėtų paveikti konkurencines sąlygas rinkoje. Asmenys, kurie vykdo pavėžėjimo paslaugas, nepatirtų tokių mechanizmų įrengimo kaštų ir galėtų efektyviau konkuruoti su automobilių nuomos, ypač trumpalaikės, paslaugas teikiančiomis įmonėmis⁴. Toks reguliavimas leistų labiau plėstis pavėžėjimo paslaugas teikiantiems ūkio subjektams, nes pakiltų trumpalaikės automobilių nuomos paslaugas teikiančių įmonių sąnaudos, taigi ir paslaugos kaina.

Esant nepakankamam siūlomų pataisų pagrįstumui, rekomenduotina nepritarti teikiamam įstatymo projektui Nr.VIII-2043.

Išvada pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2018-06-06 raštu Nr. 2R-74-(1.9).

² Tokia praktika plinta Europoje (Austrija, Danija, Prancūzija, Olandija, Lenkija, Švedija, ir kt.). Žr., pvz. Sjoerd Houwing. Alcohol Interlocks and Drink Driving Rehabilitation in the European Union. Best practice and guidelines for Member States. 2016. [Interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. birželio 6 d.].

Prieiga: < https://etsc.eu/wp-content/uploads/2016_12_alcohol_interlock_guidelines_final.pdf >.

³ Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas. Valstybės žinios, 1996-12-11, Nr. 119-2772

⁴ Vidutinė antialkoholinio variklio užrakto įsigijimo ir aptarnavimo kaina siekia 1400 eurų.

III.

Petras Tarasevičius

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 43, 170, 176, 179, 183, 188 STRAIPSNŲ PAKEITIMO IR 3¹ STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIIIIP-1591

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau vadinama – BPK) 43, 170, 176, 179, 183, 188 straipsnių pakeitimo ir 3¹ straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektą Nr. XIIIIP-1591 (toliau vadinama – Projektas), teikiame šias pastabas bei pasiūlymus.

Projektu siūloma panaikinti ikiteisminio tyrimo sustabdymo institutą, atsisakyti apibrėžtų ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų, įtvirtinti vertėjo, kuris yra teismo, prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigos darbuotojas, atsakomybę pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 235 straipsnį už melagingą ar žinomai neteisingą vertimą pagal užimamas pareigas, atsisakant perteklinio įstaigos vertėjo išpėjimo prieš kiekvieną ikiteisminio tyrimo veiksmą bei pakeisti tyrimo veiksmų eigos ir rezultatų fiksavimo, liudytojo bei įtariamojo apklausos protokolų surašymo tvarką.

Dėl ikiteisminio tyrimo sustabdymo instituto panaikinimo bei apibrėžtų ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų atsisakymo.

Projekto aiškinamajame rašte paminėta, jog (past. – cituojama, kalba neredaguota): „<...> Šių dienų patirtis rodo, kad, nors jau 7 metus BPK nustato ikiteisminio tyrimo terminus, tačiau teismus ir toliau pasiekia skundai dėl pernelyg ilgos proceso trukmės. Todėl manytina, kad ikiteisminio tyrimo terminų reglamentavimas tikslų nepasiekė <...>“. Tačiau pažymėtina, kad skundų dėl pernelyg ilgos proceso trukmės buvimo ne reikėtų sieti su ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų reglamentavimo tikslais. Įtariamasis, jo atstovas ar gynėjas gali paduoti skundą ikiteisminio tyrimo teisėjui dėl ikiteisminio tyrimo vilkinimo pagal BPK 215 str. 1 d. Atsisakius apibrėžtų ikiteisminio tyrimo atlikimo terminų, skundai ir toliau galės būti paduodami vadovaujantis BPK 215 str. 1 d. Kita vertus, teisės doktrinoje yra išsakyta pozicija, jog: „Kiek gyvuoja tyrimas, tiek gyvuoja problema, kad jis trunka per ilgai. Tai lemia tradicinės priežastys:

tyrėjo darbo krūvis, motyvacijos stoka, nepalanki tyrimo situacija, korupcijos apraiškos, materialinio aprūpinimo stoka ir daugelis kitų.“¹

Anot projekto rengėjų: „<...> Pagal šiuo metu nustatytą teisinį reglamentavimą, sustabdžius ikiteisminį tyrimą, kai nenustatytas asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, ir paaiškėjus naujoms aplinkybės atnaujinus ikiteisminį tyrimą, ikiteisminio tyrimo termino skaičiavime neeliminuojamas terminas, per kurį ikiteisminis tyrimas buvo sustabdytas, tai yra nebuvo atliekami aktyvūs procesiniai veiksmai. Dėl išvardytų priežasčių tiksliai apibrėžti ikiteisminio tyrimo terminai neužtikrina BPK numatyto ikiteisminio tyrimo greitumo principo įgyvendinimo, jie nėra įtariamojo ar nukentėjusiojo asmens teisės į greitą procesą garantas, o daugiau – formalumas bei pridėtinės vertės nesukuriantis kontrolės mechanizmas, kurį šiuo metu kompensuoja Informacinė baudžiamąjo proceso sistema (e. byla).<...>“. Svarstyti, ar ne paprasčiau būtų pakeisti ikiteisminio tyrimo terminų skaičiavimo metodiką. Teisės doktrinoje šiuo klausimu yra pasisakyta, jog prokuroro motyvuotas nutarimas esant pagrindui stabdyti ikiteisminį tyrimą kartu reiškia ir šiai tyrimo stadijai taikomų procesinių terminų atidėjimą.² Pažymėtina, jog ši metodika reglamentuota Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu.³ Nesutiktume, jog tiksliai apibrėžti terminai - pridėtinės vertės nesukuriantis kontrolės mechanizmas. Pagal dabar nustatytą teisinį reglamentavimą, aukštesnysis prokuroras, gavęs prokuroro prašymą pratęsti ikiteisminio tyrimo terminą, gali priimti šešis alternatyvius sprendimus. Tai prielaidos, padedančios, o ne trukdančios įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio nuostatas. Be to, tiek patys projekto rengėjai aiškinamajame rašte, tiek atskiri teisės mokslininkai akcentuoja, jog: Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau vadinama – EŽTT) praktikoje nėra bendrų terminų, kuriuos peržengus būtų galima konstatuoti per ilgą baudžiamąjo proceso trukmę. Vertinimas atliekamas atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes bei proceso trukmės reikšmę ir įtaką pareiškėjui. EŽTT, vertindamas proceso trukmę, neįskaičiuoja laikotarpių, kai įtariamasis ar kaltinamasis slapstymusi ar kitokiu savo elgesiu lėmė atitinkamus reikšmingesnius delsimus.⁴ Pritariame teisės mokslininkams, kurie teigia, jog: „įstatyme numatyta procesinio termino stabdymo ir pailginimo galimybė reikšminga tuo, kad baudžiamajame procese turėtų būti tolygiai derinami ir veiksmingai įgyvendinami proceso greitumo, išsamumo, pagarbos žmogaus teisėms bei kiti principai, ir nė vienas jų neturėtų įgyti prioritetinės reikšmės.“⁵

Dėl vertėjo atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 235 straipsnį už melagingą ar žinomai neteisingą vertimą įtvirtinimo papildant BPK 43 straipsnį 2 dalimi bei tyrimo veiksmų eigos ir rezultatų fiksavimo, liudytojo bei įtariamojo apklausos protokolų

¹ Ancelis P., Aleksonis G., Bučiūnas G., et al. Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese, 2011, p. 32.

² Ažubalytė R., Jurka R., J. Zajančiauskienė. Baudžiamąjo proceso teisė. Bendroji dalis, I knyga. Valstybinė įmonė Registrų centras, Vilnius, 216, p. 405.

³ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymas Nr. I-142 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės aprašo patvirtinimo“, Žin. 2010, Nr. 124-6363.

⁴ Ažubalytė R., Jurka R., M. Šalčius et al. Baudžiamąjo proceso teisė. Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius, 214, p. 66.

⁵ Ažubalytė R., Jurka R., J. Zajančiauskienė. Baudžiamąjo proceso teisė. Bendroji dalis, I knyga. Valstybinė įmonė Registrų centras, Vilnius, 216, p. 405.

surašymo tvarkos pakeitimų pritariame Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento šiam Projektui pateiktoms pastaboms.

Išvada (atsakant į 2018-06-06 raštą Nr. S-2018-4579) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2018-06-18 raštu Nr. 2R -207(1.9)

IV.

Skirmantas Bikelis

DĖL UŽSIENYJE NUTEISTŲ ASMENŲ TEISTUMO NUSTATYMO

Atsakydami į Jūsų klausimą pateikiame nuomonę dėl teistumo nustatymo pagal BK 97 straipsnį, užsienio valstybės teismo apkaltinamųjų nuosprendžių atžvilgiu. Atitinkami šio straipsnio pakeitimai buvo padaryti įgyvendinant 2008-04-27 Tarybos pamatinį sprendimą 2008/675/TVR dėl atsižvelgimo į apkaltinamuosius nuosprendžius Europos Sąjungos valstybėse narėse naujose baudžiamosiose bylose¹. Tiesa, jį įgyvendindamas Lietuvos įstatymų leidėjas neapsiribojo vien Europos Sąjungos valstybėmis.

Esminis šios reformos tikslas yra susijęs su baudžiamojoje teisėje numatytais teistumo pasekmėmis nagrinėjant naujas baudžiamąsias bylas, pvz., skiriant bausmę esant veikos pakartotinumui (žr. ir pamatinio sprendimo 3 str. 2 d.). Todėl pati baudžiamojo kodekso nuostata „savarankiškai“ dar nebūtinai atsakys į klausimą, kiek į užsienio valstybės apkaltinamąjį nuosprendį turėtų būti atsižvelgiama kitose teisės srityse (pvz., administracinėje teisėje). Tačiau jeigu kitos teisės sritys nurodo į teistumo apibrėžimo taisykles, tuomet bent jau pasitelkiant gramatinį aiškinimą manytina, kad BK 97 str. galėtų pilna apimtimi, taigi ir užsienio valstybių apkaltinamųjų nuosprendžių atžvilgiu. Tačiau iš principo lieka įmanoma, jog kitos teisės sritys savo specifinių priešasčių numatytą kitokį teistumo nustatymą ir/ar skaičiavimą, negu jis yra žinomas BK.

Dėl 1 ir 3 klausimų: (1) ar BK 97 straipsnio 3 dalyje numatyta teistumo skaičiavimo tvarka analogiškai taikytina ir užsienyje nuteistiems asmenims, (3) ar tokiems asmenims skaičiuojant teistumo trukmę, būtina vadovautis BK 97 straipsnio 3 dalyje numatytais kriterijais

Kaip minėta, BK 97 str. reformos tikslas buvo iš esmės prilyginti ankstesnį užsienio valstybės apkaltinamąjį teismo nuosprendį nacionaliniam naujoje baudžiamojoje byloje.

Iš esmės teistumas ir užsienio valstybės nuosprendžio atžvilgiu turėtų būti sprendžiamas pagal Lietuvos teisę, taigi taikant BK 97 straipsnio 3, 9 dalis. Užsienio valstybėje padarytą nusikalstamą veiką pagal inkriminuotą faktinį epizodą reikėtų hipotetiškai perkvalifikuoti į

¹ OL L 220, 2008-08-15, p. 32.

atitinkamą Lietuvos baudžiamojo kodekso straipsnį, taip nustatant tiek abipusį baudžiamumą, tiek nusikalstamos veikos sunkumą.

Tačiau kyla klausimas, ar į užsienio valstybės apkaltinamąjį nuosprendį vis dar galima atsižvelgti, jeigu teistumas pagal užsienio valstybės teisę yra išnykęs. Savaime teistumui, kaip sankcijų sričiai artimai taisyklei, abipusio baudžiamumo reikalavimas nėra taikomas. Kita vertus, aukščiau minėtas pamatinis sprendimas, kuris buvo įgyvendintas BK 97 str. pakeitimais, buvo priimtas remiantis ES teisėje galiojančiu abipusio pripažinimo principu. Tad (bent jau tarp ES valstybių narių) jeigu pagal užsienio valstybės teisę nuosprendis nebegali turėti teisinių pasekmių, tuomet gali nebelikti pagrindo ir jo pripažinimui².

Pažymėtina, jog BK 97 str. 9 dalyje yra numatomos ir atsižvelgimo ribos. Tarkim, pagal šios dalies 4-ą punktą į užsienio valstybės apkaltinamąjį nuosprendį neatsižvelgiama, jeigu nacionalinės institucijos iš užsienio valstybės negauna pakankamos informacijos.

Dėl 2 klausimo – atgalinio BK 97 straipsnio 2014 m. kovo 25 dienos pakeitimo taikymo galimybės

Atsakymas į šį klausimą turėtų priklausyti nuo teisės šakos specifikos, pagal kurią kyla teistumo pasekmės. Tarkim, baudžiamojoje teisėje galioja griežtas teisėtumo principas, iš kurio be kita ko išplaukia, jog baudžiamuoju įstatymu atgaline data negalima apsunkinti asmens teisinės padėties (Konstitucijos 31 str. 4 d., BK 3 str. 3 d.). Tai atitinkamai galiotų ir baudžiamosios teisės pasekmes sukeliančioms teistumo nustatymo taisyklėms. Tuo tarpu remiantis kitomis teisės šakomis iš esmės yra įmanomi ir kitokie sprendimai, tačiau ir čia reiktų atsižvelgti į konstitucinius teisinio tikrumo ir pasitikėjimo principus.

Dėl 4 klausimo – kokios institucijos turėtų apskaičiuoti užsienyje nuteistų asmenų teistumo trukmę

Tai ne tiek teisės, kiek administracinės organizacijos klausimas. Manytina, jog atsakinga turėtų būti ta institucija, kuri tvarko atitinkamą registrą. Kitas klausimas, kokie papildomi teisiniai bei materialiniai resursai turėtų būti reikalingi sėkmingai veiklai sprendžiant čia keliamus klausimus.

Nuomonė (atsakant į 2018-03-07 raštą Nr. (6-4) 9R-610) pateikta Informatikos ir ryšių departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos 2018-04-09 raštu Nr. 2R -214-(1.9)

² Namavičius, J. Atsižvelgimas į užsienio valstybės teismo apkaltinamąjį nuosprendį nagrinėjant naują baudžiamąją bylą Lietuvoje, Teisės problemos, 2018, Nr. 1 (95), p. 9.

V.

Simonas Nikartas

NUOMONĖ DĖL PASIŪLYMŲ TEISĖS AKTAMS TOBULINTI

Atsakydami į Jūsų 2018 m. kovo 23 d. raštą, pateikiame nuomonę dėl bausmės vykdymo atidėjimo, lygtinio paleidimo ir mediacijos institutų tobulinimo, taip pat naujų alternatyvų laisvės atėmimui diegimo. Šioje nuomonėje pateikiame siūlymus dėl minėtų institutų ir priemonių tobulinimo krypčių. Kartu norime pabrėžti, kad išsamesnei konkrečių pasiūlytų institutų ar priemonių pritaikomumui ir potencialiam veiksmingumui nustatyti reikalingos išsamesnės analizės (ekspertizės) ir/ar tyrimai.

Dėl naujų alternatyvų laisvės atėmimui

Siekiant mažinti kalinių skaičių bei užtikrinti veiksmingesnį baudžiamosios atsakomybės individualizavimo ir proporcingumo principų įgyvendinimą, **siūlytina svarstyti diversijos baudžiamajame procese įdiegimo galimybę.** Diversijos institutas yra sėkmingai įgyvendinamas daugelyje pažangių Vakarų valstybių. Yra įvairių diversijos formų, tačiau šio instituto esmę galima trumpai apibūdinti kaip baudžiamosios atsakomybės nutraukimą ar sustabdymą, skiriant (arba neskiriant) alternatyvias, į nusikalstamą veiką padariusio asmens poreikius orientuotą priemonę (pvz., elgesio korekcijos, gydymo, reabilitacijos programų). Diversija Užsienio valstybių praktikoje daugiausia taikoma nepilnamečių nusikalstamų veikų atvejais (ypač jei padarytas nesunkus nusikaltimas, nusikaltimas padarytas pirmą kartą, ar/ir atsižvelgiant į nepilnamečio asmenybę ir nusikaltimo padarymo aplinkybes yra pagrindo manyti, kad tai atsitiktinė nusikalstama veika ir nepilnametis laikysis įstatymų ateityje). Pavyzdžiui, Vokietijoje baudžiamųjų nusižengimų (misdemeanours) atvejais, atsižvelgiant į kaltės laipsnį, diversija gali būti taikoma tiek be papildomų priemonių, tiek skiriant papildomas priemones (pvz., įpareigojimą atlytinti žalą, lankyti tam tikrus kursus, programas ir pan.) skyrimo. Belgijoje diversija ikiteisminio metu taikoma nedidelio kiekio narkotinių medžiagų vartojimo atvejais. Taip pat ši priemonė kai kuriose šalyse taikoma psichikos sveikatos problemų ar priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų turintiems asmenims. Pavyzdžiui, Austrijoje, asmeniui, kuris įtariamas padaręs su narkotinių medžiagų vartojimu susijusį nusikaltimą, gavus medikų išvadą, pasiūloma gydytis ir jeigu jis sutinka, baudžiamasis procesas sustabdomas. Jei asmuo vengia gydytis, baudžiamasis procesas atnaujinamas ir jam taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Siekiant mažinti realios laisvės atėmimo bausmės taikymą, taip pat veiksmingiau individualizuoti bausmę, mažinti nusikalstamų veikų recidyvą, siūlytina įvertinti galimybę įdiegti naujas alternatyvas laisvės atėmimo bausmei bausmės skyrimo etape. Viena tokių alternatyvų - gydymasis nuo priklausomybių, kuris galėtų būti skiriamas kaip laisvės atėmimo bausmės atidėjimo forma: pvz., nuteistajam, kuris serga priklausomybės ligomis ir tai lėmė nusikaltimo padarymą, teismas galėtų atidėti laisvės atėmimo bausmę, jeigu jis sutinka gydytis. Gydymosi vengimo atveju būtų skiriamas realus laisvės atėmimas. Tokios alternatyvos taikymui galėtų būti numatytos šios sąlygos: 1) Nusikaltimo, susijusio su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, padarymas; (2) medicinos eksperto (psichiatro) išvada, kad asmuo serga priklausomybės liga; (3) asmens sutikimas gydytis; (3) gydymo ar rehabilitacijos įstaigos raštiškas patvirtinimas, kad priima asmenį gydymuisi.

Siūlytina svarstyti **laisvės atėmimo bausmės sutrumpinimo priemones**, kuriomis būtų prisidedama prie kalinių skaičiaus mažinimo. Užsienio valstybėse yra taikomos įvairios laisvės atėmimo bausmės „trumpinimo“ priemonės. Pavyzdžiui Rumunijoje į laisvės atėmimo bausmės laiką įskaičiuojamas ne tik suėmimo, tačiau ir kitų kardomųjų priemonių, kaip, pavyzdžiui, namų areštas, laikas. Bulgarijoje laisvės atėmimo bausmė trukmė trumpinama nuteistiesiems, kurie dirba bausmės atlikimo metu. Tokia praktika ne tik leidžia mažinti įkalinimo trukmę, tačiau taip pat skatina nuteistuosius dirbti, labiau užtikrinti bausmės progresyvumo ir individualizavimo principus.

Siekiant padidinti baudos bausmės efektyvumą bei šios bausmės individualizavimo principo užtikrinimą, siūlytina svarstyti baudos dienpinigių sistemos įdiegimo galimybę. Daugelyje Europos valstybių yra numatyta **baudos dienpinigių sistema**, pagal kurią bauda būtų pirmiausia skiriama atsižvelgiant į žmogaus vienos dienos pajamas, o skiriant dienpinigių skaičių – į nusikalstamos veikos sunkumą arba kaltės dydį (kiekvieniu konkrečiu atveju).

Siekiant užtikrinti **atkuriamojo teisingumo principo įgyvendinimą baudžiamojoje justicijoje, tikslinga plėtoti mediacijos institutą**. Mediacijos platesniam taikymui baudžiamojoje justicijoje tikslinga numatyti teisės normas (pvz., pakeisti ir papildyti BK, BPK, BVK ir/ar parengti vieningą mediacijos įstatymą), kurios sukurti teisinį pagrindą mediaciją taikyti visose baudžiamojo proceso stadijose.

Dėl lygtinio paleidimo sistemos tobulinimo

Kaip žinoma, lygtinai paleistų asmenų skaičius per pastaruosius 15 m. labai sumažėjo – jei 2003 lygtinai paleisti asmenys iš visų iš įkalinimo įstaigų paleidžiamų asmenų sudarė 66 proc., tai 2014-2017 m. tik apie 30 proc. Pritartina mokslininkų nuomonei (pvz., G. Sakalausko, A. Vosyliūtės, I. Michailovič), kad mažą lygtinio paleidimo taikymą visų lemia visuomenės, teisėjų požiūris, skirtingų lygtinio paleidimo kriterijų teismuose ir lygtinio paleidimo komisijose taikymas, tačiau taip pat darytina prielaida, jog tokį drastišką asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų sumažėjimą galėjo bent jau iš dalies sąlygoti ir 2012 m. įvykę teisinio reguliavimo pokyčiai. 2012 m. įvykusia probacijos reforma buvo siekiama įkalinimo mažinimo ir lygtinio paleidimo skatinimo tikslo. Tam tikslui įgyvendinti buvo sukurta sprendimo dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos priėmimo sistema, kai asmens galimybę išeiti į laisvę

anksčiau laiko į laisvę visų pirma vertina Pataisos įstaigų lygtinio paleidimo komisijos, o tokį sprendimą tvirtina teismas. Greičiausiai įstatymo kūrėjai buvo numatę, kad teismo patvirtinimas turėtų būti formalus – vertinant, ar sprendimas priimtas vadovaujantis formalių reikalavimų, tačiau nevertinant materialaus jo turinio. Vis dėlto praktika susiklostė kiek kita linkme – teismai vertina ne tik lygtinio paleidimo sprendimo teisėtumo kriterijus, tačiau ir patį sprendimo turinį. Tokiu būdu susiformavo „dvigubo filtro“ lygtinio paleidimo sistema, kai sprendimus, vadovaudamiesi skirtingais kriterijais, priima du subjektai. Siūlytina svarstyti, ar nebūtų tikslinga atsisakyti šio dvigubo sprendimo dėl lygtinio paleidimo priėmimo modelio, paliekant sprendimo priėmimą vieno subjekto kompetencijoje. Pavyzdžiui, svarstyti vieno juridinio asmens – profesionalios lygtinio paleidimo komisijos įsteigimo galimybę.

Lietuvoje tikslinga plėtoti ir **tobulinti specialias lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų formas**. Šiuo metu vienintelė ankstesnio lygtinio paleidimo forma yra **intensyvi priežiūra**. Tačiau intensyvios priežiūros reglamentavimas ne visiškai atitinka šio instituto paskirtį. Intensyvios priežiūros paskirtis taikyti griežtesnę kontrolę asmenims, kurie turi didesnę riziką nusikalsti ir atitinkamai – intensyvesnės elgesio kontrolės poreikį. Pastebėtina, kad esamas teisinis reguliavimas sudaro sąlygas intensyvią priežiūrą taikyti nuteistiesiems, neindividualizuojant intensyvesnės kontrolės poreikio. Formuojama praktika, kai intensyvi priežiūra taikoma asmenims, kuriems, atsižvelgiant į jų nusikalstamo elgesio riziką, asmenybės charakteristikas, nėra reikalinga padidinta elgesio kontrolė. Manome, kad šiuo aspektu stokojama alternatyvių intensyviai priežiūrai lygtinio paleidimo formų. Intensyvi priežiūra turėtų būti taikoma asmenims, turintiems padidintos kontrolės poreikį, o žemos pakartotinių nusikaltimų rizikos asmenims, taip pat asmenims, kuriems, atsižvelgiant į jų padaryto nusikaltimo pobūdį ir rūšį, į nusikaltimo elgesio rizikos veiksnius, judėjimo ir buvimo vietos kontrolė nėra tikslinga (pvz., asmenims, kurių nusikalstamo elgesio rizika susijusi su finansiniais nusikaltimais arba nusikaltimais elektroninėje erdvėje, korupcija ir pan.), siūlytina taikyti kitas ankstesnio lygtinio paleidimo formas. Pavyzdžiui, gerai besielgiantiems, aktyviai resocializacijos priemonėse dalyvaujantiems, geras socialinės integracijos sąlygas laisvėje, žemos rizikos nuteistiesiems galėtų būti numatyta ankstesnio lygtinio paleidimo galimybė be papildomų specialių priemonių, t. y. turinio požiūriu taikant bendrą lygtinio paleidimo tvarką.

Taip pat ankstesnio paleidimo forma galėtų būti – **pusiaukelės namų taikymas**. Šiuo metu pusiaukelės namų teisinis reguliavimas, nėra susijęs su asmens ankstesniu lygtiniu paleidimu. Pagal BVK 69 str. nuteistasis, likus šešiams mėnesiams iki galimo lygtinio paleidimo termino, gali būti perkeliamas į pusiaukelės namus. Tokia teisę turi tik gerai besielgiantys, aktyviai individualių resocializacijos tikslų siekiantys nuteistieji. Paradoksalu, kad teisę į prašyti lygtinio paleidimo su intensyvia priežiūra turi visi nuteistieji, nepaisant jų elgesio bausmės atlikimo metu, nusikaltimų padarymo rizikos ir pan. Tuo tarpu itin gerai besielgiantys asmenys turi teisę tik į švelnesnį įkalinimo režimą likus šešiams mėnesiams iki įprasto lygtinio paleidimo termino. Manytina, kad pusiaukelės namai galėtų būti ne tik švelnesnio-atviro kalinimo režimo forma, tačiau taip pat priemonė sudaranti sąlygas nuteistajam išeiti į laisvę anksčiau nei įprastas numatytas terminas. Todėl, pirma, siūlytina išplėsti galimybes nuteistiesiems patekti į pusiaukelės namus anksčiau nei šeši mėnesiai (pavyzdžiui, siūlytina svarstyti, ar nebūtų tikslinga terminą nustatyti ne absoliučiais skaičiais, o santykinė išraiška, pvz., terminą, kada asmuo gali

būti perkeltas į pusiaukelės namus siejant su atliktos baudmės trukmės ir nusikaltimo sunkumo bei paskirtos baudmės trukme, kaip tai yra nustatyta BVK 157 str.); antra, siūlytina, pusiaukelės namuose esantiems nuteistiesiems numatyti galimybę prašyti lygtinio paleidimo likus bent 9 mėn. iki įprasto lygtinio paleidimo termino (toku būdu suvienodinant su intensyviai priežiūrai numatytais terminais).

Nuomonė (atsakant į 2018-03-23 raštą Nr. (1.39) JR-2071) pateikta Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijai 2018-04-09 raštu Nr. 2R -217-(1.9)

VI.

Agnė Limantė, Paulius Mačionis

DĖL ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ NR. XIIP-1567-1569, NR. XIIP-1875-1876 IR NR. XIIP-2013

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2018 m. gegužės 22 d. rašte Nr. S-2018-4040 pateiktą prašymą, teikiame nuomonę dėl Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo Nr. VIII-2043 2 ir 25 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto XIIP-2013¹ (toliau – Projektas).

Esminis Projekte siūlomas pakeitimas – nuostata, numatanti, kad “transporto priemonėje, kuri yra skirta nuomai ir kurios valdytoju yra automobilių nuomos paslaugas teikianči įmonė, privalomai turi būti įrengtas mechanizmas, leidžiantis užvesti variklį tik atlikus blaivumo testą.” Manome, kad šio Projekte numatyto pakeitimo reikalingumas, tikslingumas, teisinis pagrįstumas bei galima nauda abejotina dėl toliau nurodomų argumentų.

Vertinant siūlomą pakeitimą, kyla abejonė dėl šios nuostatos proporcingumo ir nuoseklumo. Toks reguliavimas apsunkintų konkrečių ūkio subjektų – transporto priemonių nuomos paslaugas teikiančių įmonių – veiklą. Tačiau nuomoti automobiliai sudaro tik nedidelę dalį eisme dalyvaujančių transporto priemonių, be to, nėra statistinių duomenų, kurie pagrįstų, jog būtent nuomoti automobiliai padaro didesnę transporto įvykių kiekį dėl vairuotojo girtumo. Atitinkamai, sukurti papildomus reikalavimus vien tik nuomojamų transporto priemonių grupei nebūtų nuoseklu ir pagrįsta. Tai būtų selektyvus reguliavimas (pasirenkamas tik vienas segmentas), kas nėra tinkama.

Turint omenyje, kad vairavimo neblaiviam pažeidimo atveju dažnas recidyvizmas, manytina, jog, kur kas pagrįsčiau būtų svarstyti galimybę numatyti, kad asmenys, jau bausti (ar pakartotinai bausti) už vairavimą neblaivioje būsenoje, privalėtų savo naudojamuose automobiliuose įdiegti mechanizmą, leidžiantį užvesti variklį tik atlikus blaivumo testą, arba tokio mechanizmo įrengimas būtų aplinkybė, lengvinanti bausmę (pvz., teisių atėmimas galėtų būti numatomas trumpesniai laikui, jei po to vairuotojas įdiegtų tokį mechanizmą savo naudojamose transporto priemonėse). Tokia praktika plinta Europoje (Austrija, Danija,

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e4024d20485b11e89197e1115e5dbece>.

Prancūzija, Olandija, Lenkija, Švedija, ir kt.)², ir analogiškas reguliavimas jau yra rengiamas ir Lietuvoje.

Projekto tinkamumas kelia klausimų ir iš verslo konkurencijos pusės. Pažymėtina, kad kitiems ūkio subjektams, pvz., subjektams, kurie teikia pavėžėjimo paslaugas kaip numatoma Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 7 ir 18 straipsniuose³ (pvz., taksi, uber), reikalavimas įrengti mechanizmus, leidžiančius užvesti variklį tik atlikus blaivumo testą, nebūtų taikomas ir tai potencialiai galėtų paveikti konkurencines sąlygas rinkoje. Asmenys, kurie vykdo pavėžėjimo paslaugas, nepatirtų tokių mechanizmų įrengimo kaštų ir galėtų efektyviau konkuruoti su automobilių nuomos, ypač trumpalaikės, paslaugas teikiančiomis įmonėmis⁴. Toks reguliavimas leistų labiau plėstis pavėžėjimo paslaugas teikiantiems ūkio subjektams, nes pakiltų trumpalaikės automobilių nuomos paslaugas teikiančių įmonių sąnaudos, taigi ir paslaugos kaina.

Esant nepakankamam siūlomų pataisų pagrįstumui, rekomenduotina nepritarti teikiamam įstatymo projektui Nr.VIII-2043.

Nuomonė (atsakant į 2018-03-23 raštą Nr. (1.39) JR-2071) pateikta Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijai 2018-04-09 raštu Nr. 2R -217-(1.9)

² Tokia praktika plinta Europoje (Austrija, Danija, Prancūzija, Olandija, Lenkija, Švedija, ir kt.). Žr., pvz. Sjoerd Houwing. Alcohol Interlocks and Drink Driving Rehabilitation in the European Union. Best practice and guidelines for Member States. 2016. [Interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. birželio 6 d.].

Prieiga: < https://etsc.eu/wp-content/uploads/2016_12_alcohol_interlock_guidelines_final.pdf >.

³ Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas. Valstybės žinios, 1996-12-11, Nr. 119-2772

⁴ Vidutinė antialkoholinio variklio užrakto įsigijimo ir aptarnavimo kaina siekia 1400 eurų.

